

אלא צריך דברים מפורשים כתנאי בני גד ובני ראובן, [ע' רשב"ם לעיל קלג דלר' מאיר אין מועיל אומדנא לענין תנאי?]

ואפשר שאין צריך כאן לדין תנאי, אלא הואיל ומתנת שכיב-מרע קונה רק לאחר מיתה, יכול לחזור קודם שחל הקנין. ומה שצריך לטעם שהולכין אחר אומדנא — כדי לידע שהוא מצוה מחמת מיתה, ואזי חלה כאן תקנת חכמים של 'דברי שכיב מרע', שאם אינו מחמת מיתה — אין שייכת התקנה (קובץ שעורים).

ועדיין קשה לדעת הראשונים שדין הלך בנו למדינת הים מדובר אף בבריא, ובוה ודאי צריך תנאי כדי לבטל המתנה. וצריך לפרש שההשוואה היא לענין זה שדבר שודאי היה בלבו, נידון כאילו פירש בפיו [וכל מה שצריך דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן, דוקא כשאין הדברים ידועים על פי האומדנא].

וע"ע בבאור השוואת הגמרא ובדין 'אומדנא' במכר ובמתנה, בשו"ת אחיעזר ח"ג סח; חדושי ר' שלמה היימן, תשו' א-ב; אבי עזרי הל' מכירה יא, ח זכיה ו, א. וע"ע בקהלות יעקב מא — שתי שיטות בבאור ה'אומדנא' שבסוגיא.

דף קמז

מהכא: ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור וילך אל ביתו אל עירו, ויצו אל ביתו ויחנק — בצוואה בעלמא' — מכאן משמע שהיוצא בקולר יש לו דין 'שכיב מרע' המצוה מחמת מיתה (הרא"ש. ע"ש. וכ"נ בטשו"ע חו"מ רנ — וע' בסיכום דלהלן קנא).

זיום טוב של עצרת ברור — זרעו חטים...' — ע' בשו"ת הרשב"א (ח"א תיג) אריכות רבה בעניני רפואות ושאר הנהגות הנעשים עפ"י מזלות וזמנים מיוחדים ועונות השנה — מה בכלל איסור 'לא תעוננו' או 'דרכי האמורי', ומה בכלל הדברים המותרים. והזכיר גם מסוגיתנו.

יום טוב של עצרת ברור — סימן יפה לכל השנה כולה' — כי כך היה יום נתינת התורה, צח וברור (הערוך, עפ"י תוספתא ערכין א).

האי יומא קמא דריש שתא, אי חמים — כולה שתא חמימא, אי קריר...' — לפי שביום זה כל באי עולם נידונים בו, והקור והחום המה הדברים אשר החיים והמיתה תלויים בהם, שעל כן כהן גדול היה מתפלל עליהם ביום הכיפורים אשר בו החתימה (מהרש"א).

(ע"ב) 'מודה שמואל שאם נתנו במתנת שכיב מרע, דאינו יכול למוחלו... אמאי אינו יכול למחול? — אינה של תורה ועשאוה כשל תורה' — כי הטעם שהמוכר שטר-חוב יכול למחול, מפני שאין שייך להקנות את גוף הממון שהלוה, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, וכל תקפו של הקנין הוא רק כלפי זה שהלוה לא יוכל לומר ללוקח 'לאו בעל דברים דידי את', אבל בשכיב-מרע שעשו את דבריו ככתובים וכמסורים, הרי הממון עצמו שפרש בדבריו, הוא מסור ונתון למקבל — הלכך שוב אי אפשר לו למלוה למחלו (עפ"י רי"ד וריא"ז).

בדרך אחרת פרשו כמה ראשונים (ערשב"א כאן, תוס' כתובות פה: ושם יט. ר"ן שם פו; שו"ת הרא"ש — תשובות

נוספות, לב), שמתנת שכיב-מרע שעשאוה כשל תורה, הרי היא כירושה, שהרי נפקא לן מוהעברתם את נחלתנו... — יש לך נחלה אחרת שהיא כזו. הלכך אי אפשר לשאר היורשים למחול, שאין כחם עדיף על מקבל המתנה שגם הוא כירוש. (וע"ע שו"ת אגרות משה יו"ד ח"א קמז, ב).
 טעם נוסף כתב רבנו חננאל (ע' ברי"ף ובר"ן — כתובות פו): לכך המוכר שט"ח וחזר ומחלו — מחול, מפני שיכול המלוה לומר, עיינתי בחשבוני ומצאתי שאינו חייב לי, או: כמדומני שפרע לי, וכדומה. ועל כן שכיב-מרע שמדייק ונותן, אינו יכול למחול. (ע"ע במובא בב"מ יט).
 עוד על מכירת שטרות, בבאור שיטות הראשונים [רבנו תם נקט שמכירת שטרות מדאורייתא (מובא בראשונים כאן וב"מ נו: ובתוס' כתובות פה: כתוב בשם ר"ת להפך. ואולם בתורא"ש שם מובא שר"ת חזר ונקט שהיא מדאורייתא). ודעת הרי"ף (פ"ט דכתובות) שהיא מדרבנן] — ע' (גוב"ת יו"ד רג); חדושי הגר"ח על הש"ס וקובץ שעורים כאן; חדושי הגרנ"ט גטין סי' עג; קהלות יעקב ב"ב לה וכתובות כא; שיעורי ר' שמואל גטין יג: ב"מ כ; שו"ת אור לציון ח"א חו"מ ב. וע"ע במובא בכתובות פו.

'שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה...' — רשב"ם ותוס' פרשו שמתנתו אינה חלה משום שהדיוור הוא דבר שאין בו ממש. ויש שפרשו לפי שהדיוור העתידי שמקנה לו, הוא דבר שלא בא לעולם עדיין, ודומה ממש לפירות דקל (פסקי הרי"ד; ראב"ד — מובא בשטמ"ק, ומשמע שם שאין חסרון דדבר שאין בו ממש, ע"ש. ולפי"ז יועיל קנין כזה לדעת ר' מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. והתוס' כתבו כאן הטעם של דבר שאין בו ממש, ולהלן (בד"ה איבעיא) נראה מדבריהם שהטעם משום דשלבל"ע. וע"כ אפשר דחד טעמא הוא, אין בו ממש לפי שאינו בעולם כעת. ולפי"ז אף לדבריהם אפשר שמועיל לר"מ).

ושאמרו **'עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו'** — לאו דוקא שיאמר בלשון זה, אלא אף אם יאמר 'תנו בית זה לדירה' וכן 'דקל לפירותיו' — קנה (שו"ת הרשב"א ח"ד פא. וע"ע במש"כ ב'מזחסת' יח; סו).
א. לפי שני הפירושים הנוכחים, החילוק בין 'ידור פלוני... יאכל פלוני' ל'תנו בית... תנו דקל' — אינו משום לשונות 'נתינה' שהזכיר, כי אף אם יאמר 'תנו דיוורין... תנו לפלוני זכות אכילת הפירות...'. — אינו מועיל, משום דליתא בבריאי, שהרי א"א להקנות זכויות אלו. וכן לאידך גיסא, אפשר שמועיל בשכ"מ לשונות אחרים מלבד מתנה — ע' להלן קמח: קמט.
 וע' בלשון רשב"ם להלן קמח סע"ב וכמה שהעיר המהרש"א שם.
ב. אם מנהג המקום בהקנאות כגון אלו, שאין בהם ממש — אפשר שמועיל עפ"י דין, כקנין 'סיטומתא' — ע' בשו"ת הרא"ש יב, ג. וע"ש קב, י.
ג. כבר דנו ראשונים ואחרונים בשכיב-מרע שאמר לתת דבר שלא בא לעולם, להקדש או לעניים — האם על היורשים לקיים מתנתו. ע' במאירי כאן; רמב"ם ספכ"ב מהל' מכירה; טוש"ע חו"מ ריב ובפוסקים שם; שו"ת חת"ס חו"מ קטו; שו"ת אגרות משה יו"ד ח"א קמז; שו"ת שבט הלוי ח"ד רט.

— אף על פי שכוונתו ברורה וידועה לכל, שדעתו ליתן בלב שלם בית זה לדור — אין לנו להוסיף על דבריו. ורק דבריו שבפה ככתובין וכמסורין, לא דברים שבלב (שו"ת הרשב"א; שו"ת מהרשד"ם שמו — ע"ש).

— מבאור הגרעק"א (בתשובה קמו ד"ה עוד) לדברי התוס' בגטין (יד) יוצא, שנכסים שלא היו בעולם בשעת אמירת השכיב-מרע ובאו לעולם קודם שמת — מועילה מתנתו, משום שדנים שכל עוד לא חזר בו, כאילו אמירתו נמשכת עד שעת מיתתו, וכשבאו לעולם עדיין אמירתו קיימת.
 ולפי זה מה שאמרו כאן שאינו מועיל, הכוונה לפירות שבאו לעולם אחר מיתתו. ואם כן לכאורה נראה

שאפילו לר' מאיר הסובר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, לא תועיל מתנתו, כיון שבשעת הגעתם לעולם כבר אין המקנה בעולם ואינו יכול להקנות באותה שעה. וגם אין לו שום זכיה באותם פירות. ומדברי הרשב"ם כאן משמע שלדעת הסובר אדם מקנה דשלב"ע, תועיל מתנתו. וזה לכאורה דלא כדברי רעק"א (עפ"י שיעורי ר' שמואל — גטין יד: ע"ש שהאריך בכל הענין). גם קשה מדברי הגמרא גופא, אם מדובר על פירות הצומחים לאחר מיתה, מדוע צריך לטעם משום דליתא בבריא, הלא אינו בעלים על הפירות כלל להקנותם, אלא שייכים הם למי שהקרקע והדקל שלו (כן תמה באבי עזרי — זכיה ומתנה ת,יב).

דף קמח

דב פפא אמר: הואיל ויורש יורשה. רב אחא בריה דרב איקא אמר: הלואה איתא בבריא... — יש מקום לומר ש'מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי'. ואולם אפשר שכל חכם אין נוח לו בטעם השני, וכבר דן בדבר המהרי"ט (בשו"ת, חו"מ צה). ומתוך דברי האחרונים ז"ל נמצינו למדים כמה וכמה דרכים לכבד במה נחלקו; —

אפשר שנחלקו בגדרה של 'מתנת שכיב-מרע' שתקנו חכמים, האם עשאוה כמתנה או כירושה. ויש בדבר נפקותא אפשרית: מתי זמן תחולתה, האם חלה כבר מחיים או רק לאחר מיתה, וכפי שהאריך בכל זה בקצות החשן (קכה סק"ח) אודות מת המקבל בחיי הנותן. (וראה עוד בהרחבת הענין בקצוה"ח ונתיה"מ רמה; אור שמח — זכיה ומתנה ט,יג; שו"ת אגרות משה יו"ד ח"א קמז; בית ישי סא,ב).

חילוק אפשרי נוסף בין הטעמים; באותן הלוואות שאין מועיל בהן 'מעמד שלשתן', כגון בהלוואה לעכו"ם לכמה דעות — האם מועילה בהן מתנת שכיב-מרע. וכבר נחלקו בדבר הפוסקים: המדכי כאן הביא מספר אביאסף ששכיב-מרע שנתן הלוואות שבע"פ שהלוה לעכו"ם — אין ממש במתנתו. ובאר הב"ח (חו"מ רנג) טעמו, לפי שאינו ב'מעמד שלשתן', אלא שהדבר תלוי אם נוקטים אנו להלכה את טעמו של רב פפא או של רב אחא בריה דרב איקא. [ואולם יש שנקטו טעם אחר לדין זה — לפי שאין במתנה זו סמיכות דעת מצד המקבל וגם הנותן, משום ש'פיהם דיבר שוא' וגו' (הגהות מיימוניות — זכיה)]. והבית-יוסף חלק מעיקרא על שיטה זו, ולדעתו אין חילוק בין הלוואה של ישראל לשל נכרי (וע"ע בשו"ת עבודת הגרשוני יא; נודע ביהודה תנינא חו"מ מה).

כיוצא בזה — לדעת הפוסקים שאין מועיל 'מעמד שלשתן' בפקדון שהנפקד כבר בו, או בגזל שלא נתיאשו הבעלים — האם מועילה הקנאת שכיב מרע בזה — ע' שו"ת מהר"ח אור זרוע (קיא); תשב"ץ (ח"ב רלה); אור שמח (זכיה ומתנה י,ב). ועש"ע; שיעורי ר' שמואל (גטין יג:).

ובדרך אחרת; יש מקום לבאר שלרב פפא לא ניהא בטעם ד'הואיל ואיתא בבריא במעמד שלשתן' — לפי שיטות הרמב"ם והרמב"ן שהמקנה ב'מעמד שלשתן' יכול למחול על החוב, והלא בשכיב מרע א"א למחול, כמו שאמרו לעיל בגמרא על שכיב מרע שנתן שטר חוב, שמודה בו שמואל. ואם כן, אם כל הטעם שמועיל 'הלוואתי לפלוני' הואיל ומועיל בבריא ב'מעמד שלשתן', הלא בבריא ניתן למחול, ובשכ"מ לא ניתן, ועל כרחך שמועילה מתנתו זו מטעם אחר. (ואכן התומים הקשה קושיא זו, על הראשונים הנ"ל. וראה בחדושי הגרנ"ט גטין עג. וע"ע בקובץ שעורים כאן באריכות).

דקל לאחד ופירותיו לאחר, מהו... — לפרשב"ם, הספק בשנתן לאחד דקל בלבד ללא הפירות, ולא

והתוס' ועוד ראשונים חולקים על הרשב"ם וסוברים שבנשואה אין חילוק אם בדעתו לגרשה אם לאו ואפילו בחושש למקח טעות, ומפרשים (כפירוש רבנו תם) בארוסה. והואיל ולא נכנס אחריה לשם נישואין אלא לבודקה, הלכך נשארת ארוסה ואינו יורשה. (וכ"ה בטור וברמ"א אה"ע צ"ה, וע"ע בשו"ת מהרי"ק סוס"י צא; פא).

וכן נחלקו לענין זכות הבעל באכילת פירות מנכסי אשתו כשגמר בדעתו לגרשה. יש מי שצדד שכן הדין לענין אבלות, כשנתן דעתו לגרשה, אין מתאבל עליה [שיש לפסוק כהרשב"ם לענין אבלות, שהלכה בה כדברי המיקל]. ואולם אין משמע כן בפוסקים (ערש"ש).

דפים קמו — קמוז

רמד. א. שכיב מרע שנתן מתנה ועמד מחליו, האם חוזר בו ממתנתו?

ב. האם חולכים אחר אומדנא של הנותן או המוכר וכד', או שמא אין לנו לילך אלא אחר מוצא פיו?

א. שכיב מרע שכתב כל נכסיו ושייר קרקע כל שהוא (וכגון שכתוב קנין בשטר, שמתנת שכיב מרע במקצת צריכה קנין) — מתנתו קיימת אפילו עמד מחליו. לא שייר — אין מתנתו קיימת (אפילו קנו מידו), שנראים הדברים שמחמת מיתה נתן, הלכך אם עמד — חוזר. ובגמרא תלו דין זה בדעת התנאים שהולכים אחר אומדנא, שאעפ"י שלא פירש כמי שפירש דמי.

[בכלל 'מתנת מקצת' — נתן דקל 'חזן מפירותיו'; חילק כל נכסיו לאחרים ושהה בין מתנה למתנה — דנים אותו בנמלך, הלכך כל המתנות מלבד האחרונה 'מתנה במקצת' הן; חילק כל נכסיו הידועים לנו — חוששים שמא יש לו נכסים במדינה אחרת, והרי לא נתן אלא מקצת נכסים; נתן כל נכסיו לאחד ואח"כ חזר ונתן מקצתם לאחר, דנים זאת כחזרה מכל מתנתו הראשונה, נמצא שהמתנה השניה אינה אלא כ'מקצת' — כמפורט כל זה להלן קמח].

א. לדברי רבי אלעזר (קנו). שהצריך קנין בשכיב מרע, נראה שאם עמד אינו חוזר, כבריא (רשב"ם ורשב"א שם).

ב. שכיב מרע שפירש שאפילו אם יעמוד לא יחזור, ועשה קנין — אינו חוזר (עפ"י רא"ש להלן קנו: ומבואר מדבריו שללא קנין — חוזר).

אם הזכיר ענין המיתה בשעת צוואה, כגון שהתאונן על מותו הקרב (כדלהלן קנא:), אפילו שייר קרקע כל שהוא — אם עמד חוזר, ואין חילוק אם עשו קנין אם לאו.

קפץ עליו החולי ונטוי למות — אפילו לא הזכיר מיתה, הרי זה בגדר מצוה מחמת מיתה. וכן הדין ביוצא בקולר ליהרג (עפ"י הרא"ש, ע"ש). ויש אומרים, אף המפרש בים והיוצא בשיירה דינם כן (עפ"י הרי"ף. והרא"ש חולק. וע' חו"מ רג, ט).

חולה שתשש כל כחו ואינו יכול להלך על רגליו בשוק והרי הוא נופל על המטה, יש אומרים שלאחר שלשה ימים הריהו 'מצוה מחמת מיתה' אפילו לא הזכיר מיתתו (ערא"ש; חו"מ רג, ה). הזכיר בפירוש שנתן במתנת שכיב מרע — דינו כמצוה מחמת מיתה ואין צריך עשיית קנין אפילו במקצת נכסים (חו"מ רג, ט).

שכיב מרע שניתק מחולי לחולי — מתנתו מתנה. אבל עמד ממיטתו והלך בשוק בלא משענת

ושוב נחלה בחולי אחר — אין מתנתו שבחולי הראשון מתנה. הלך על משענתו; אומדים אותו אם מחמת חולי ראשון מת — מתנתו מתנה. ואם לאו — אין מתנתו מתנה (רי"ף ואו"ז להלן, עפ"י גטין עג).

ב. נחלקו תנאים האם הולכים אחר אומדן דעתו של אדם אעפ"י שלא פירש; כגון שכיב מרע שנתן כל נכסיו וקם מחליו — לדעת סתם מתניתין אין מתנתו קיימת מפני שאומדים דעתו שרק מפני שנתייאש מן החיים נתן, ובאם יעמוד תוחזר לו המתנה.

וכן מי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחר (להוציא אם שייר קרקע כלשהי או מטלטלין. ערמב"ן קנ:). ואחר כך בא בנו — לדברי תנא קמא מתנתו מתנה. רבי שמעון בן מנסיא אומר: אין מתנתו מתנה, שאלמלי היה יודע שבנו קיים לא היה כותבם. [אמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא. קלב].

יש אומרים: דוקא אם עמד וכתב מיד כששמע שמת בנו, אבל לא לאחר זמן. והמאירי כתב שאין הדברים נראים.

יש אומרים: דוקא בשכיב מרע אבל בבריא — מתנתו מתנה, שכשם שעזב את עצמו ונתן לאחרים, כך עזב את יורשיו (ערמב"ן קנ:). ויש חולקים (ע' חו"מ רמז).

היוצא בקולר ואמר כתבו גט לאשתי — הרי אלו יכתבו ויתנו, אעפ"י שלא אמר בפירוש ליתן, שודאי כן דעתו. חזרו לומר אף המפרש והיוצא בשיירה. רבי שמעון שזורי אומר: אף המסוכן. [לדעת רב נחמן, בזה יש יותר סברא לילך אחר דעתו, שהרי אמר 'כתבו' וכאילו אמר 'כתבו ותנו' אלא שקיצר. ולרב ששת, במקרה הקודם יש סברא יותר לילך אחר אומדנא, שהרי זו אומדנא דמוכח, משא"כ בחולה שנתן נכסיו, שרוב חולים לחיים].

יש אופנים שלדברי הכל מבטלים המתנה אעפ"י שלא היתה התנאה מפורשת, כגון חולה המוטל במטה שאמרו לו נכסך למי, אמר להם: דומה שיש לי בן עכשיו שאין לי בן — נכסי לפלוני, וגודע שיש לו בן — אין מתנתו מתנה.

א. פשוט שלא דוקא בבן, אלא הוא הדין בשאר קרובים. ואם סתם בדבריו 'קרובים' ולא פירש לאלו קרובים כוונתו, נראה שהכוונה על דרגת קרובים ראשונה, אותם הפסולים לעדות (עפ"י דובב מישרים ח"ג כט).

ב. אם לא גילה בדבריו שסבור שיש לו בן, גם כן הולכים אחר אומדנא לר"ש מנסיא והמתנה בטלה. ואף בזה יש אומרים שהוא הדין לשאר יורשים קיימת אומדנא זו, ולא דוקא לבן (באר היטב חו"מ רמז מברכי יוסף. וע"ע דובב מישרים ח"ג כט שצדד בזה). [ובמכר ובקידושין, כל שלא אמר בפירוש, לאו כל כמיניה לומר לא היה בדעתי, שאגב שמקבל דמים גמר ומקנה. או"ז. ויש לשאול מהמבואר להלן קמט. שאף במכירת שכיב מרע פעמים שאם עמד חוזר. וצריך להבחין בכל מקרה במשקל הוכחת האומדנא. וע"ע חדושי ר' שלמה היימן, תשו' א-ב; אבי עזרי — מכירה יא, ח זכיה ו,א].
ואם שייר מקצת מנכסיו, אין מבטלים המתנה על פי אומדנא זו, שאילו היה יודע שיש לו קרובים לא היה נותן. ואולם אם גילה בפירוש כנ"ל, נראה שאפילו שייר מבטלים המתנה (עפ"י שו"ת יכין ובוועז, מובא בחדושי רעק"א; דובב מישרים ח"ג כט).

ג. הלכה כרבי שמעון בן מנסיא ורבי שמעון שזורי, לילך אחר אומדנא אפילו באיסור ערוה.
ד. לדעת הרדב"ז אין מועילה אומדנא אלא להחזיק. אבל דעת הרא"ש והר"ן שמועילה אף

להוציא, וכן מבואר בדברי פוסקים אחרונים, שאין האומדנא נידונית כספק אלא כודאי. הלכך הולכים אחר אומדנא אף לענין כספי צדקה וכד', גם אם נוקטים שספק צדקה לחומרא כספק איסור (עפ"י תשובת הגאון מטשעבין, נדפסה בקובץ מוריה (רפא-רפב) אדר תשס"ב). כללים נוספים ביני אומדנא — ע' לעיל קלב.

דף קמז

רמה. א. מהו המקור לכך שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו?
ב. שכיב מרע שנתן שטר חוב לאחר, וחזר ומחל את החוב, האם שטרו מחול?
ג. שכיב מרע שאמר 'ידור פלוני בבית זה'; 'יאכל פלוני פירות דקל זה' — האם דבריו קיימים?
א. אמר רבא אמר רב נחמן: מתנת שכיב מרע [שמועילה בדברים ללא מעשה קנין] — מדרבנן בעלמא היא, שמא תטרף דעתו עליו.
בתחילה הובאו בסוגיא מקראות שונים מהתורה (והעברתם... רבי זירא בשם רב; ונתתם... רב נחמן בשם רבה בר אבהו) ומן הנביאים (צו לביתך דחוקיהו. רב מנשיא רב ירמיה; ויצו אל ביתו דאחיתופל. רמי בר יחזקאל) למתנת שכיב מרע. ואולם פרשו התוס' שאינן דרשות גמורות אלא אסמכתא [ואעפ"י שנקטו הלשון 'מנין למתנת שכ"מ שהיא מן התורה' — לשון זו אינה בדוקא, כפי שמצינו בכמה מקומות]. (וע' בקובץ שעורים). ואעפ"י שמתנת שכיב מרע אינה של תורה, חיזוקה חכמים ועשאוה כשל תורה, שאם נתן שטר חוב אי אפשר למחול עליו, וכדלהלן.
[לדברי רבי אלעזר (קנו) מתנת שכיב מרע צריכה קנין. וחכמים חולקים].

ב. אמר רב נחמן: אף על פי שאמר שמואל, המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו — מחול, ואפילו היורש מחול, מודה שמואל שאם נתנו במתנת שכיב מרע (בין על ידי קנין בין שלא ע"י קנין. ערשב"ם) שאינו יכול למחול, שהאלימו חכמים מתנת שכיב מרע יותר ממתנת בריא, ואעפ"י שאינה אלא מדרבנן. מדובר על היורש, אבל השכיב-מרע עצמו יכול לחזור בו ממתנתו, הלכך אם מחלו — מחול (רי"ף).

ג. אמר רבא אמר רב נחמן: שכיב מרע שאמר 'ידור פלוני בבית זה'; 'יאכל פלוני פירות דקל זה' — לא אמר כלום (שהדיוור דבר שאין בו ממש הוא, והפירות לא באו לעולם) עד שיאמר 'תנו בית זה לפלוני וידור בו; תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו'.

על תכונות הרוחות השונות ופעולותן — ע' לעיל כה.
דין המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו — נתבאר בכתובות פה-פו.

דפים קמז — קמח

רמו. הקנאות ומתנות שאינן תקפות בריא — האם הן תקפות במתנת שכיב מרע?